

Doc. dr. Zemir Sinanović¹
Univerzitet u Sarajevu
Univerzitet u Zenici
Internacionalni univerzitet Travnik

Mirsad Čizmić, MA
Bosna Sema obrazovne institucije

NUŽNE PRAVNE REFORME U REGIJI: PUT KA BOLJOJ SARADNJI OBAVJEŠTAJNIH SLUŽBI

Sažetak

Sagledavajući ukupni sigurnosni ambijent u regiji i aspekt saradnje/ne saradnje obavještajnih službi, u nastavku teksta, kao odgovor na navedene dileme, opredjelio sam se za tzv. „rang listu“ prednosti i slabosti u saradnji obavještajnih službi u regiji. Nadležene institucije i organi, ali i čitaoci ovog rada, će shodno nivou svoje edukacije i (sigurnosnog) profesionalizma, navedenu listu revidirati prema svome shvatanju i ubjeđenju, što je dobar put ka konačnom rješenju – bolji sigurnosni ambijent u regiji kroz puna saradnju obavještajnih službi. U konačnici, zaključak bi trebao/morao biti da je saradnja obavještajnih službi u regiji nužan prioritet svih država kao ključnih aktera sigurnosti. Ipak, stiče se utisak da se sigurnosni izazov, rizici i prijetnje u regiji ignorišu na način da se, čak, i pojedinačno nedovoljno sagledavaju, dok se na drugoj strani gubi iz vida činjenica da sigurnosni izazov, rizici i prijetnje međusobno snažno multipliciraju i u datom trenutku mogu izazvati kumulativnu društvenu reakciju koja može biti snažnija od zbira svi njih pojedinačno.

Ključne riječi: obavještajne službe, sigurnost, izazovi, rizici, prijetnje, saradnja

---

¹ Autor je do 30.09.2012. godine, u činu brigadira, bio na dužnosti načelnika Uprave J-2 (Vojnoobavještajne službe Oružanih snaga Bosne i Hercegovine). Direktni je učesnik i predavač na brojnim međunarodnim konferencijama iz oblasti društvene destrukcije. Autor i koautor je deset knjiga. Objavio je trideset stručnih i naučnih radova.

NECESARY LEGAL REFORMS IN THE REGION: TOWARDS A BETTER COOPERATION OF INTELLIGENCE AGENCIES

Abstract

Looking at the overall security setting in the region and the aspect of un/cooperation of intelligence services, (hereinafter, as an answer to these dilemmas) I have opted to present a “list” of strengths and weaknesses of the cooperation of intelligence services in the region. Both relevant institutions and authorities, as well as you, readers of this paper, depending on the level of your education/knowledge in security, understanding and in best faith, will revise the given list, and will come to a potential view/outcome – that a better security environment in the region depends on full cooperation of intelligence services. Finally, conclusion should be in findings that cooperation of intelligence services from the region is an immediate priority of all the countries as a key factor of security. However, it seems that the security challenges, risks and threats from the region, are being ignored, not even analysed thoroughly while on the other side, they are mutually strongly multiplying and in a given time could cause cumulative social reaction that can further on become so powerful than the sum of all of the factors taken individually.

Key words: intelligence, security challenges, risks, threats, cooperation

UVOD

Geopolitički položaj Balkana proizilazi iz njegovog položaja u Evropi, na južноеvropskom vojištu i u Sredozemlju. Od tri velika poluostrva, Male Azije, Balkanskog i Apeninskog, Balkan zauzima njegovo centralno, strateško i najvažnije mjesto. Balkan se sa Malom Azijom i Bliskim istokom nalazi na spoju kontinenta starog svijeta – Evrope, Azije i Afrike. Posebno je važno naglasiti da najkraći kopneni prilaz iz Evrope ka tom važnom međukontinentalnom spoju vodi, upravo, preko Balkana. Iz ranijih vremenskih razdoblja, poznat je povezujući položaj Balkana, ne samo u okviru geografskog prostora koji danas uključujemo u južnu Evropu, već znatno šire.

Zbog svog sveukupnog značaja, Balkan je postao i središte i ruta mnogih sigurnosnih izazova kako u prošlosti tako i danas. Faktori društvene destrukcije su u kontinuitetu prisutni na Balkanu, ukoliko to nije totalna društvena destrukcija – rat, onda je to organizovani kriminal, opojne droge, nacionalizam/fašizam, socijalni i kontrolisani nemiri,... U odnosu na navedene sigurnosne izazove, rizike i prijetnje, na Balkanu nikada (pa i danas) nije uspostavljena adekvatna nacionalna ili regionalna prevencija. Uglavnom su dominirali (rijetko malo, uglavnom puno, previše ili potpuno) faktori društvene destrukcije u odnosu na faktore prevencije, ali i organizovane društvene represije i sankcije.

Regija Balkana spada u jedno od najdinamičnijih područja po odvijanju društvenih procesa ne samo u (ukupnoj) regiji već i u svakoj državi pojedinačno. Sve države su prošle (i prolaze) nadasve turbulentnu fazu svoga (pre)uređenja, sa naglaskom na države koje još stoje u predvorju - euroatlanskih integracija ili vraćanja u mračnu prošlost – npr. deklarativno zalaganje za teritorijalnu cjelovitost susjednih zemalja a tajno/javno raditi na podriivanju iste - što može opet biti ključni uticaj na društvenu destrukciju širih razmjera. Međudržavni teritorijalni apetiti nisu postali prošlost, a unutar nekih država (primjer BiH) želi se izvršiti potpuna teritorijalizacija nacionalnih suvereniteta sa krajnjom idejom secesije pojedinih dijelova BiH. Prema svim ocjenama, navedeni scenarij ne može proći u miru, on bi bio (najvjerovatnije) praćen još krvavijim sukobima nego u nedavnoj prošlosti.

Velika/direktna je odgovornost međunarodne zajednice da pomogne završetak tranzicionih procesa u pojedinim zemljama, kroz pomoć da se njihove aspiracije prema euroatlanskim asocijacijama i ostvare kroz njihovo učlanjenje u iste. Nezavršeni regionalni procesi tranzicije su veliki balast ne samo za države u regiji već i na globalnom nivou, budući da se u regiji već „ustoličavaju“ negativni sigurnosni procesi: organizovani kriminal, opojne droge, nacionalizam/fašizam,... koji kontaminiraju i druga područja na globalnom nivou. Tranzicija država u regiji ne smije se posmatrati kao prirodan proces promjena, to je društveni ambijent koji se želi otrgnuti iz mračne prošlosti kada su sve društvene vrijednosti bile ugrožene u svim zemljama, negdje više a negdje totalno. Zbog toga te promjene ne možemo posmatrati samo kao puke strukturalne promjene unutrašnje administrativne, društvene i političke organizacije. Svaka država za sebe ima ključne specifičnosti u odnosu na drugu državu, tako da nemamo jedinstvene „tranzicione matrice“ koju bi primjenjivali sa sve zemlje u regiji.

Države u regiji, posebno npr. Srbija, Hrvatska, BiH,... trebaju/moraju učiniti dodatne napore u sljedećem:

- Progon nosilaca sigurnosnih rizika bez obzira na njihove personalne identitete (osumnjičeni za ratne zločine, kriminalci, teroristi,...);
- Zaštita života i imovine građana;
- U svakoj prilici djelovanje u skladu sa zakonom (izbjegli „dva aršina“);
- Suzbijanje kriminaliteta;
- Suzbijanje transnacionalnog sigurnosnih rizika;
- Pravičnost, nepristrasnost i dostojanstveno postupanje sa ljudima;
- Ne kršiti svjesno zakon kako bi ga se promijenilo;
- Pružanje pomoći zajednici i njenim građanima u rješavanju sigurnosnih problema i održavanje mira.

U regiji se mora uspostaviti ambijent u kojem će se u potpunosti organizacijom države baviti njeni legitimni politički i državni subjekti i faktori međunarodne zajednice. Bilateralne i multilateralne odnose rješavati onako kako im nalažu nacionalni interesi. Organizacija nacionalnog i internacionalnog sigurnosnog sektora ne smije biti talac unutrašnjih i međunarodnih interesnih grupacija „robinzonizam“ i izolacionizam te samodovoljnost u oblasti borbe protiv svih vidova sigurnosnih izazova, rizika

i prijetnjih nisu dopustivi jer bi u protivnom države i njihovi građani postali taoci nosioca ugrožavanja sigurnosti.

Sektor sigurnosti mora biti profesionaliziran, dekriminaliziran, depolitiziran i deideologiziran kako bi bio do kraja efikasan u ostvarivanju svoje misije. Permanentna edukacija u institucijama sigurnosti je *condicio sine qua non* uspješnosti. Regionalna saradnja treba da se razvija spram nivoa i strukture sigurnosnih rizika. Ovo je poželjan okvir za borbu protiv svih sigurnosnih rizika.

U današnjem sigurnosnom okruženju, obavještajne službe moraju usko da sarađuju kako međusobno, tako i sa drugim državnim subjektima ali i nevladinim sektorom. Međusobna saradnja predstavlja poseban izazov za velike zemlje sa većim brojem obavještajnih službi, iako i manje države često imaju veći broj aktera uključenih u obavještajnu djelatnost, čime se javlja potreba za optimalnom saradnjom.

Kroz bilateralnu saradnju obuhvatiti razmjenu obavještajnih podataka i analiza na teme od zajedničkog interesa. Moramo znati, da takva saradnja uglavnom funkcioniše na bazi protivusluge, jer države nerado pružaju informacije koje mogu otkriti njihove izvore ili metode, a da ne iz toga nemaju konkretnu korist.

Multilateralna saradnja je takođe nužnost i ona se najčešće odvija kao odgovor na sljedeće izazove, rizike i prijetnje:

- Multilateralne operacijer podrške miru - zahtijevaju snažnu obavještajnu saradnju ali i uspostavljanje privremenih zajedničkih obavještajnih tijela;
- Transnacionalna pitanja kao što su organizovani kriminal i terorizam. Motivise mnoge zemlje da dobiju i omoguće pristup sve širem opsegu informacija;
- Multilateralno obavještajno umrežavanje može biti presudno u razvoju međusobnih veza, modernih tehnologija i baza podataka, i u pružanju uzajamne pravne pomoći. Npr. neke međunarodne organizacije kao što je EU su u procesu stvaranja nadsacionalnih mehanizama za obavještajnu procjenu, ali su ovi mehanzmi još uvijek zavisni od podataka koje im ustupe obavještajne službe država članica.

Uopšteno govoreći, obavještajne službe moraju prednjačiti u odnosu na ostale vladine službe, posebno prema transparentnosti i odgovorosti, i u svom angažovanju prema javnosti. Parlamenti moraju garantovati da zakon jasno i otvoreno definiše uloge i odgovornosti obavještajnih službi, kao i da su iste jasno odgovorne izabranoj vladi i parlamentu i da rade unutar državnog zakonskog okvira.

Države treba/moraju da dijele obavještajne informacije sa drugim vladama o osumnjičenima za ratne zločine, da sarađuju i zajedno rade sa drugim vladama u istragama, otkrivanju, hapšenju i kažnjavanju onih koji su umiješani u ratne zločine, da prihvate što prije relevantne međunarodne protokole i konvencije koje se odnose na ratne zločine. Prostor regije (posebno teritorija bivše Jugoslavije) mora biti što prije „dekontaminirana“ sa osumnjičenim za ratne zločine, kao čestim indirektnim/direktnim nosiocima sigurnosnih izazova, rizika i prijetnji u regiji.

1. Prednosti i slabosti u saradnji obavještajnih službi u regiji

Sagledavajući ukupni ambijent u regiji sa aspekta saradnje/ne saradnje obavještajnih službi, opredjelili smo se za „rang listu“ prednosti i slabosti u njihovoj saradnji.

1.1. Prednosti u saradnji obavještajnih službi u regiji:

- Zajedničko rješavanje problema osumnjičenih za ratne zločine u regiji (na desetine hiljada). Na ovaj način bi smo riješili (ili znatno umanjili) druge sigurnosne izazove, rizike i prijetnje koji svakim danom sve ozbiljnije prijete ukupnoj sigurnosti u regiji, a posebno u nekim zemljama;
- Jači smo kada djelujemo zajedno!;
- Jedinstven pristup zajedničkom problemu;
- Povećanje efikasnosti zajedničke borbe;
- Lišavanje ili otežavanje korišćenja “sigurnih oaza” za ratne zločince,...;
- Smanjenje troškova borbe;
- Korišćenje zajedničkih resursa;
- Razmjena podataka;
- Razmjena ekspertskog znanja;

- Integrirano planiranje;
- Produbljivanje znanja;
- Razmjena tehnologija;
- Zajednička istraživanja;

1.2. Slabosti u saradnji obavještajnih službi u regiji:

- Nedostatak snažnije političke volje;
- Neadekvatna uređenost granica;
- Jedinstveno nerazumijevanje problema;
- Problem suvereniteta/zaštite tajnosti/brige za svoja posla;
- Potrebni komplikovani i složeni koordinacijski mehanizmi – usporenje reakcije;
- Neriješeni postkonfliktni problemi;
- Različiti doktrinarni pristupi - “istok-zapad”;
- Prisutnost asimetričnih prijetnji;
- Članstvo u različitim savezima i organizacijama (NATO, PfP, “neutralni”);
- Nedovoljna demokratizacija regije;
- Dinamični “negativni” politički procesi u regiji;
- Teška socijalna situacija;
- Skriveno naoružanje i vojna oprema zaostalo iz ratova;
- Zloupotreba borbe protiv novih sigurnosnih izazova u političke svrhe;
- Pitanje novih sigurnosnih izazova i borbe protiv istih se u regiji tretira sa više različitih zakona, državnih strategija, smjernica, planova,...;
- Različite ovlasti unutar zakonskih ograničenja;
- Otpor prema riziku;
- Uslovljenost budžetom;
- Različite “kulture”;
- Konkurentski interesi;
- Različite motivacije;
- Konkurencija za misije, budžete,...;
- Različiti jezici;
- Različite vrijednosti;
- Različiti stavovi o tome šta je ispravno;
- Različiti kriterijumi uspjeha/mjerenja;
- Nema stimulacije za “pokrivanje rupa” izvan djelokruga ovlasti;

- Lični “programi”;
- Različita odgovornost;
- Tajne operacije;
- Obmana;
- Cenzura;
- Šta još?

Rezultati kvalitativne analize su na strani prednosti regionalne saradnje. Rezultati kvantitativne analize su na strani slabosti regionalne saradnje.

Ipak, na Balkanu je postignut veliki napredak u reformi obavještajnog sektora (posebno Vojnoobavještajnog, gdje je u BiH postignut i verifikovan najveći napredak, iako je realno najmanje bio očekivan), ako se uzme u obzir činjenica u kakvom se stanju isti nalazio prije demokratskih procesa. Realno je bilo očekivati da će ići puno sporije „dekontaminacija udbaške“ prošlosti u svim zemljama regije. Mora se naglasiti ključna uloga međunarodne zajednice u reformi obavještajnog sektora u regiji, koja sigurno ne bih uspjela bez njihove pomoći, budući da su recidivi prošlosti stalno pritiskali proces reformi. Naravno, proces reformi obavještajnog sektora nije završen, čak ukoliko se ne nastavi sa dinamičnim reformama do završetka istih, postoji realna opasnost da se cio proces vrati unazad, paralelno sa promjenama politika nekih zemalja u regiji glede euroatlanskih integracija.

ZAKLJUČAK

U odnosu na aktuelne sigurnosne izazove, rizike i prijetnje u regiji, bez obzira na dosadašnji nivo saradnje obavještajnih službi, ne možemo biti zadovoljni sa stepenom dostignute saradnje. Zašto? Gledajući sa historijskog aspekta, a vraćajući pogled i u blisku prošlost (1991. – 1999.) obavještajne službe nekih zemalja (sa kojima nam valja opet sarađivati) su bile (i) nosioci planiranja, organizovanja i izvršavanja mnogih destruktivnih procesa u regiji, posebno na prostorima bivše Jugoslavije (uspostavljanje brojnih logora, masivni ratni zločini praćeni masovnim ubistvima/posebno direktno učešće u najtežem ratnom zločinu – zločinu genocida nad Bošnjacima).

Postavlja se otvoreno pitanje, mogu li uistinu obavještajne službe (prvenstveno neke sa prostora bivše Jugoslavije) uspostaviti istinsku

međusobnu saradnju nakon navedene prošlosti – čiji su direktni akteri i danas u obavještajnim službama, kojima je sada nadležnost dokumentovanje „samog sebe“ kroz saradnju sa obavještajnim službama u regiji. Naravno, lustracija kao nužni dio procesa demokratizacije sigurnosnog sektora nikada nije obuhvatila regiju ali ni bosanskohercegovačko društvo i državu.

Možemo zaključiti da je zahvaljujući ulozi međunarodne zajednice uspostavljen određeni nivo saradnje obavještajnih službi, ne samo u okviru obavještajne zajednice pojedinih zemalja u regiji, već i obavještajna saradnja na bilateralnoj i multilateralnoj osnovi. Na polju ratnih zločina, obavještajna saradnja u regiji (možda) bilježi i najslabije rezultate, i to „spravom“ jer su i dalje snažno prisutni recidivi koji sprječavanju efikasniju saradnju na tom polju. Upravo zbog toga, moramo biti svjesni da navedeni nivo saradnje obavještajnih službi sadrži (i) elemente tzv. „nasilne“ demokratizacije dijela obavještajnih službi (gdje imamo situaciju tzv. „mutacije“ ratnih zločinaca u demokrate).

LITERATURA

Abazović, M. (2002.): Državna bezbjednost: Uvod i temeljni pojmovi, Sarajevo.

Bijela knjiga Bosne i Hercegovine (2005).

Duraković, A. (2011): Materijalizacija istražnih situacija kod krivičnih djela kojima se ugrožava nacionalna sigurnost - Zbirka Eseja, Meligraf d.o.o., Zenica.

Delić, M. (1991.): Osnovi bezbjednosti, Beograd.

Masleša, R. (2001): Teorije i sistemi sigurnosti, Sarajevo.

Sinanović, Z. (2012.): Samoubistvo izbor pojedinca i (ili) posljedica krize, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo.

Tatalović, S. (1999.): Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti, Zagreb.